

ІРРАЦІОНАЛЬНІ ВИМІРИ ТРАДИЦІЇ

При аналізі сутності традиції ми зустрічаємося з суперечностями, які пов'язані з багатозначністю буденного і наукового використання цього поняття, а також наявністю різноманітних методологічних парадигм. Зокрема, важливою залишається проблема співвідношення в традиції раціонального та ірраціонального. Як зазначає В. Скотний, визначення ролі і статусу «раціонального начала» та «ірраціонального фактору» як креативів екзистенційності в системі людської життєдіяльності стосовно традиційних і нових форм досягнення дійсності є однією з найважливіших тем не лише в системі філософських, але й всього кола природничих та гуманітарних наук [3]. Багатозначність понять «раціональність» та «ірраціональність» дає можливість використовувати їх як базові в методологічних і світоглядних підходах соціально-філософського знання.

Зазначене дозволяє поставити питання: чи можна визначити в межах традиції ірраціональні чинники як онтологічний елемент її існування? На наш погляд, можна дати обґрунтовану позитивну відповідь на нього.

Власне традиція зберігає і породжує умови виникнення унікальної події, в якій людина здійснює перехід за межі обумовленості природними та соціальними обставинами до достовірності буття духу. Такий перехід ми визначили як духовну практику. Шлях, який людина обирає в духовних практиках веде за межі реального буття. І як вибудувати цей шлях, якщо його мета, те, до чого він має привести відсутні в реальності, в межах нашого досвіду? Заглиблюючись у власний індивідуальний досвід, людина це завдання виконати не може. В межах нашого досвіду такого спадку і мети не існує. «Духовна практика поруч із собою передбачає певне середовище в яке вона занурена. І це середовище вже не індивідуальне. Це специфічне середовище, яке існує в історії і яке виробляє на протязі не одного покоління органон духовної практики... Спосіб організації і побудови досвіду практики. Ось це і є духовна традиція. Вона виробляє цей органон і зберігає його. Тобто, якщо ми почнемо рухатися зусиллями духу, то рухатимемось, не інакше як в уже існуючих формах, по вже прокладеним шляхам, зустрінемося з тим, що нам в деякому сенсі призначено» [4]. Отже, духовна традиція транслює містичний, трансцендентний досвід. Звідси її унікальність і по відношенню до інших.

В цьому контексті актуальними постають ідеї Р. Генона (метафізичний традиціоналізм). Вказуючи на десакралізацію слів і речей у сучасному світі, Генон наголошував на поверненні до істинних смислів, до традиції, зв'язок з якою втрачає західна культура. У книзі «Нариси про традицію і метафізику» мова йде про поняття «традиція», яке охоплює все, що було передане від попереднього стану людства до наших днів.

«Сакральний» характер традиції в сучасному світі пов'язує цю передачу перш за все із сферою фундаментальних принципів і лише потім з рештою всіх принципів людського існування. Р. Генон розрізняє «вертикальну» (між реальністю надлюдською і власне людською) і «горизонтальну» (між різними послідовними станами людства) передачу. Вертикальна передача носить «позачасовий» характер, а горизонтальна – природним чином припускає хронологічну послідовність. На думку Генона, початково не було нічого профанного і буденного, і тому в процесі передачі головною була не горизонтальна, а вертикальна складова, яка виражає ідею причетності людини до реальностей вищого порядку, що завжди особливо підкреслюється у всіх релігійних формах. До того ж, профанний погляд здатний розрізнити лише постійні зміни, нестабільність, релятивність, що робить беззмістовним сам процес передачі.

Таким чином, головна ознака традиції, на думку мислителя – *включеність в неї елементів надлюдського порядку*. Р. Генон, шанобливо ставлячись до традиції, говорить про різні елементи суспільного життя, які в тій чи іншій мірі зберігають з нею зв'язок. Однак зміст Традиції полягає не у формальних і раціональних критеріях, а в тому, що вона відкриває людям Бога, допомагає «...витягти людину з зажуреності в чуттєве, нице та одиничне і спрямувати її погляд до зірок, бо людина, неначе зовсім забувши про божественне, вже підступає до миті, коли, немов хробак, почне задовольнятися порохом і водою» [2].

Мовиться про «живу реальність», певну «вселенську повноту», «дух життя церкви», яка зветься «Переданням» або Традицією Церкви. Таким чином, термін «передання» обіймає як горизонтальну так і вертикальну лінії Істини, яку несе в собі Церква. Тому будь-яка передача істини віри передбачає благодатне об'явлення Духа Святого. Істинне і святе передання – не тільки видима і словесна передача вчення, правил, настанов, обрядів, але в першу чергу *невидиме і діяльне об'явлення благодаті і освячення*.

Передання є життя, яке сповіщає кожному, хто відгукнувся на поклик Абсолюту, здатність чути, приймати, пізнавати Істину в притаманному Їй Світлі, а не в природньому світлі людського розуму. Без такої здатності духовне життя деградує, набуваючи спотворених розсудково-прагматичних або забобонних форм.

Передання як духовна традиція зберігає і породжує умови виникнення унікальної події, в якій людина здійснює великий перехід за межі обумовленості природними та соціальними обставинами до достовірності буття духу. Духовна традиція транслює, трансцендентний досвід. Звідси її унікальність і по відношенню до інших.

Фундаментальний духовний досвід невіддільний від *символічного* рівня традиції, який привносить в суспільну практику символічні коди сакрального смислу. Такі коди розгортаються в певні екзистенційні і соціетальні установки, які містять імперативні, по характеру сприйняття їх

індивідом норми відношення до світу і свого місця в ньому.

Символ, який присутній в традиції визначає людину взагалі як істоту символічну. Символ – це ключ до природи людини (Е. Кассіпер). Але, якщо людина відвертається від культурних смислів, то вони вмирають, і від культури залишається символічне тіло, яке покинула душа (О. Шпенглер).

Символ дозволяє пов'язати зовнішнє і внутрішнє, співвідносити невидиму ідею з предметністю видимого світу; уявити явища в певній цілісності, що робить його одночасно доступним і нашим думкам, і душі. Символ поєднує практичне з духовним, випадкове з причинним, вказуючи на трансцендентне. Без цих, більш широких значень Всесвіт був би хаотичним плюралізмом і не мав би смисл. Таким чином, символ виступає посередником між внутрішньою і зовнішньою реальністю, поєднуючи їх.

Смисловим ядром традиції, що формує константи духовного життя і є глибинним корінням народу органічно виступає міф. М. Еліаде зазначав, що саме міф робить людину тим, чим вона є зараз. Для мислителя міф – це дійсна, реальна подія, й подія сакральна, значуща. «Міф цілком справедливо можна зіставити з метафізикою (як остаточним запитуванням). Назагал міф і сприймається як первинна метафізика, а метафізика – як вторинна міфологія» – пише С. Гатальська [1, с. 161].

На думку багатьох дослідників перехід від «міфу до логосу» є незавершеним пізнавальним проектом, оскільки людство завжди буде повертатись до міфології як способу пізнання світу, що не підлягає раціональному поясненню; акцентовано необхідність диференціації соціально-філософської думки як від ізоляції рацію, так і канонізації міфу.

Для людини символіка міфів (і, ширше, будь-які символи культури) виступають як закарбовані пам'яттю моменти прозріння і утворюють певну культурну реальність, в якій особистість здатна подолати всі умови, які обмежують її людське існування (навіть свою тілесну обмеженість), реалізувати свій свободний і творчий потенціал, досягти духовного спасіння. Саме міф наділяє глибиною наш досвід, спонукаючи в глибинах цього досвіду побачити певні ієрархічні структури.

Отже, дослідження традиції, яке не можна звести до опису багатоманітності її конкретних культурно-історичних, етнокультурних проявів, потребує звернення до онтологічних, ірраціональних основ людського буття. Такий дослідницький інтерес, в свою чергу, актуалізує релігійно-символічний зміст категорії «традиція».

Ми неодноразово наголошували, що традиція – це особлива онтологічна реальність; метафізична основа буття культури, антропологічний стрижень, дух і тіло культури, «мова» буття, сутність людської онтології. У своєму глибинному вимірі культура залишається відкритою архетипним формам і сутнісним смислам, які належать вищим рівням буття і пов'язаних з тим, що завжди з'являється людській свідомості як сакральне, священне, Логос, Слово, яке є первообразом суцього.

Література

1. Гатальська С.М. Філософія культури. Підручник / С. М. Гатальська. К. : Либідь, 2005. 328 с.
2. Генон Р. Нариси про традицію та метафізику. 2000. URL: <http://surl.li/ritdh>
3. Скотний В. Раціональне та ірраціональне в науці й освіті. Київ – Дрогобич: Коло, 2003. 288 с.
4. Хоружий С. С. Духовна практика і духовна традиція. Концепт. URL: <http://www.polit.ru/lectures/2004/09/28/horuzhiy>